

Лук'яненко О.В. «Релігійні війни» освітян часів десталінізації як наступ на національну самоідетифікацію / Лук'яненко Олександр Вікторович // Правове регулювання релігійного життя: історія, сучасність, перспективи. Матеріали IV міжнародного круглого столу. Харків, 16 грудня 2011 року. – Х.: Вид-во «Корецька Л. О.», 2011. – С.112-115.

Лук'яненко О.В.,
*аспірант кафедри історії України Полтавського національного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка
(Полтава)*

«Релігійні війни» освітян часів десталінізації як наступ на національну самоідетифікацію

Доволі специфічно для країни, що офіційно була атеїстичною, є застосовували для ламання національної самобутності українців звернення до їхніх релігійних почуттів. Проте, саме офіційність атеїзму постійні хитання влади до уявного лібералізму і породжували це протистояння [1]. Традиційною для України релігією ми умовно називаємо християнство, бо під його знаменами відбулася і національно-визвольна війна проти Польщі, і утворення УНР, і боротьба у роки Другої світової війни.

У центрі нашої розвідки буде колектив Полтавського педагогічного вишу, як одного із зразків «борців з релігією» в УРСР часів десталінізації. Ми не зупинятимемось на тому, як викладачі ставились до віри як до явища. Натомість увагу приділимо тому, як освітяни сприймали поєднання релігійного та національного компонентів в історії їхньої держави.

Привілей визначення ролі релігії та релігійних у розвитку країни належав кафедрам марксизму-ленінізму та історії. У час «фізичної» амністії релігійних діячів [2, С.44] з усього переліку християнських деномінацій в УРСР, напевне, найбільшого «інтелектуального» переслідування полтавців довелось пізнати

греко-католикам. Духовний лідер уніатів, Андрій Шептицький, постає у лекціях освітян як запеклий шпигун і загарбник зі Святогорської гори у Львові, галицький князь церкви, хижак, який мав інкубатор диверсантів і терористів [3]. Подібної думки про зв'язок націоналістів з греко-католицькою церквою кафедра марксизму-ленінізму трималася доволі довгий період. Під час обговорення лекцій з історії та ідеології католицизму Миколи Шарипова у жовтні 1957 році завідувач кафедри Дмитро Степанов вимагав у лекційний курс включити оповідь про те, як націоналісти рука об руку з католицькою церквою виступали проти радянзації краю [4].

Навіть у зустрічах учителів області зі студентами продовжували політику «загвинчування гайок» [5, С.137] у національно-релігійному питанні УРСР. Так, Григорій Гурский з Гадяча, оповідаючи про свої роки робот у Луцьку згадував, як з учнями випадково знайшов підпільний схрон зброї у підвалах уніатського собору. Майбутнім історикам пафосно розказували про підступність священства, яке зорганізувало антирадянську групу, за розкриття якої свідомі школярі з учителем отримали нагороди від Міністерства державної безпеки [6].

Та критика освітян ПДП торкалася не лише греко-католицизму. Православ'я також не уникнуло участі бути ошельмованим, правда, з більшою долею лояльності. Після ознайомлення молоді з ідеологією православної віри, завідувачу кафедри Дмитру Степанову, який звик «більш переконливо доводити шкоду, якої завдає релігія» [7], здалося, що у тексті лекції Миколи Шарипова був надмірно показаний патріотизм церкви у роки Великої вітчизняної війни, натомість нічого не було сказано про українську автокефальну церкву, яка служила «і Петлюрі, і Бандерам» [8].

Попри усю критику церковників та християнства, нам вдалося знайти чи не єдине схвалення діяльності священнослужителів. До списку кращих увійшли митрополит Іов Борецький та перемишльський єпископ Ісайя Копинський за те, що, на думку кафедри історії СРСР, пропагували споконвічне прагнення до об'єднання України та Росії у роки церковного розкольніцтва. Натомість

кидалась у вічі відсутність згадок будь-якої ролі Петра Могили у культурному та національному піднесенні України. І головна причина полягала у тому, що митрополит «не мав у планах об'єднання Росії з Україною [9].

Напевне, квінтесенцією думок більшості може бути висновок, який зробив під час обговорення проекту підручника для школи з історії УРСР Павло Денисовець. Науковець пропонував уникати розмов про Київську митрополію, про значення християнства для земель Русі, так само як і будь-яких розповідей про «Історію русів» чи загалом про можливість історії України до князя Олега [10].

Як бачимо, навіть віра ставала могутньою зброєю у руках атеїстичного уряду у війні за національну самобутність українців. Головне було правильно розставити акценти, аби народні маси самі повірили у новітні міфи.

Список посилань на джерела та літературу

1. Бондарчук П.М. Релігійна політика в Україні: нормативні акти і практична реалізація (середина 1950-х – середина 1960-х років) / Петро Миколайович Бондарчук // Україна. ХХ століття: культура, ідеологія, політика. Зб. статей. Вип. 10 : Хрущовська «відлига»: передумови, реалії, наслідки. Матеріали «круглого столу» / Відп. ред. В. М. Даниленко. – К.: Ніка-Центр, 2006. – С.164-177.
2. Копиленко О. Л. ХХ з'їзд КПРС і Україна: деякі міркування / Олександр Любомирович Копиленко // Україна. ХХ століття ... – С. 41-48.
3. Гресь М. Українські буржуазні націоналісти – найманці міжнародних імперіалістів / М. Гресь // Зоря Полтавщини. – 26 квітня 1953. – №84. – С.2
4. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО). – Ф. Р-1507. Полтавський державний педагогічний інститут імені В. Г. Короленка – Опис 1. Документи за 1939-1969 роки. – Справа 621. Протоколи засідань кафедри марксизму-ленінізму (30.08.1957-30.06.1958). – арк.3зв.
5. Лисенко О. Є. Чи була «відлига» у стосунках між владою і церквою? / Олександр Євгенович Лисенко // Україна. ХХ століття ... – С.136-144.

6. ДАПО. – Ф. Р-1507. – Опис 1. – Справа 620. Стенограми лекцій за 1958 рік. – арк.378.
7. Там само. – Ф. Р-6829. Полтавське обласне товариство поширення політичного і наукового знання. – Опис 1. – Спр. 85. Матеріали другого пленуму правління обласного відділення товариства (31.10.1958). – арк. 9.
8. Там само. – Ф. Р – 1507. – Опис 1. – Справа 729. Протоколи засідань кафедри марксизму-ленінізму за 1959-1960 навчальний рік (28.08.1959 – 30.06.1960). – арк.6; арк.18зв.
9. Там само. – Справа 554. Стенограми лекцій за 1956 навчальний рік. Т.1. – арк.76-86.
10. Там само. – Справа 742. Стенограми лекцій. Т.2. 1959-1960 роки. – арк.211.